

*Вісин В. В.,**доктор історичних наук, професор,
професор кафедри права**Луцького національного технічного університету**Ленгер Я. І.,**доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права**Луцького національного технічного університету*

СТАНОВЛЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ ЯК НАПРЯМУ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ НАУКИ

Анотація. Статтю присвячено становленню юридичної компаративістики як напрямку сучасної правової науки у світі й Україні. Актуальність зумовлена необхідністю досліджень загального й особливого в правових процесах різних країн; намаганням подолати відмінності, котрі перешкоджають правовому регулюванню; пошуками шляхів збереження національно-специфічного у власному законодавстві; потребою впровадження практики вивчення й конкретизації змісту порівняльного правознавства як напрямку наукового дослідження та реалізації навчального процесу правників у закладах вищої освіти нашої держави. Проаналізовано останні дослідження й публікації з даної теми, виділено не вирішені раніше частини загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Констатовано, що в умовах глобальних інтеграційних поступів України до західноєвропейського цивілізаційного простору необхідні знання про світові правові системи й практику застосування зарубіжних правових норм. Визначено мету статті – розкрити окремі історичні аспекти становлення порівняльного правознавства й означити основні тенденції сучасної юридичної компаративістики. Простежено зародження й історичний шлях становлення порівняльного правознавства в державах античності, в країнах Стародавнього Сходу, у Київській Русі, державах середньовічної Європи. Розкрито еволюцію й виокремлення порівняльного правознавства в самостійний науковий напрям у кінці XVIII – на початку XIX ст. Проаналізовано формування та основні постулати основних європейських шкіл порівняльного правознавства. Констатовано, що викладання юридичної компаративістики в розвинених країнах світу почалося після проведення першого Міжнародного конгресу порівняльного права у Парижі в 1900 р. Показано особливості вивчення юридичної компаративістики в різних навчальних закладах Європи та США. Виокремлено й охарактеризовано найбільш популярні світові дослідження з порівняльного правознавства. Проаналізовано процес інституціоналізації юридичної компаративістики в Україні. Простежено становлення та впровадження вітчизняного порівняльного правознавства на початку нового тисячоліття. Визначено нагальність потреби викладання цієї дисципліни студентам правничих спеціальностей закладів вищої освіти нашої держави. Означено основні причини, що зумовлюють цю нагальність. Юридичну компаративістику розглянуто як сферу інтегрованих наукових знань і досліджень на стику взаємозв'язків держави та права, що поєднує вивчення зіставних форм і типів державно-організованого суспільства й відповідних їм правових сис-

тем та законодавства. Визначено методологію юридичної компаративістики з різноманітними прийомами, формами й способами пізнання державно-правової реальності. Запропоновано структурні складники юридичної компаративістики як навчальної дисципліни. Підсумовано результати дослідження й окреслено перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямі.

Ключові слова: історія порівняльного правознавства, інституціоналізація юридичної компаративістики, юридична освіта, юридична компаративістика, порівняльне державознавство, порівняльне правознавство, порівняльне законодавство, правова система, законодавство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграційні процеси, які відбуваються у сучасному світі, торкаються суті, обсягу й структури правничої науки, яка об'єктивно починає виходити за національні межі. Отже, актуальною є розширена зацікавленість правовою спадщиною людства, у тому й зіставленням різноманітних державно-правових явищ й процесів. Перебування держав у світовому юридичному просторі зумовлює необхідність досліджень загального й особливого в правових процесах країн, котрі увійшли в нове тисячоліття, намагання подолати відмінності, котрі перешкоджають подібному правовому регулюванню, і водночас пошуки шляхів збереження національно-специфічного у власному законодавстві. З'ясовує означене юридична компаративістика – провідний напрям сучасної правової науки. Компаративізм (від лат. *comparativus* – порівняльний) в юриспруденції передбачає дослідження співставних державно-правових об'єктів, які існували у минулому або нині. Для порівняння можуть бути вибрані співмірні норми й положення, складніші компоненти на рівні юридичних явищ, інститутів і процесів, а також державні та правові системи загалом. Порівняльно-юридичному аналізу піддаються суб'єкти складних держав, країни, які є складниками однорідних правових сімей, а також правові системи різних правових сімей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Становленню й розвитку порівняльного правознавства присвячено численні публікації вітчизняних і зарубіжних учених: О.Ф. Скакуна, М.Б. Закірова, С.Г. Закірової, О.В. Тюріної, Є.О. Харитонова,

М.М. Марченка, А.Х. Саїдова, В.В. Оксамитного та ін. [1–7]. Водночас в умовах глобальних інтеграційних поступів України до західноєвропейського цивілізаційного простору необхідні знання про світові правові системи й практику застосування зарубіжних правових норм.

Формування мети статті. Мета статті – розкрити окремі історичні аспекти становлення порівняльного правознавства й означити основні тенденції сучасної юридичної компаративістики.

Виклад матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Порівняльне правознавство як історична й філософська наука має давню історію. Зародки порівняльно-правових досліджень простежуються ще в поемах Гомера. Описуючи мандри Одиссея, поет описував людей, племена, поселення, міста, звичаї, зіставляючи їхні традиції й особливості. Геродот в «Історії», застосовуючи порівняльно-правовий підхід, описує особливості й спільні риси законів та звичаїв різних народів: греків, єгиптян, персів, скіфів та ін. [8, с. 12–13]. Подібна традиція зіставлення законів та звичаїв різних народів властива багатьом давнім історикам.

Уперше право як самостійний об'єкт порівняння досліджено у книзі Платона «Законо». Зіставляючи закони Криту, Персії, Єгипту, Спарти, Афін й інших давньогрецьких полісів та земель, автор намагався виявити, «що у законах правильно за природою, що помилково» [9]. Яскравим прикладом античного порівняльного правознавства є праці Аристотеля, у яких зіставлено державний устрій 158 країн і полісів. Зокрема, у творі «Політика» філософ розглянув проблеми економічного устрою, форм правління, загальної теорії поліса, ідеального державного устрою [10, с. 15]. Порівняльно-правові дослідження греків продовжили римські філософи Полібій і Страбон. Полібій доводив, що право всіх країн підпорядковується єдиним законам циклічного розвитку [11]. Страбон у книзі «Географія» описав ідею загального правового простору, де закони й звичаї одних народів нерідко запозичувалися іншими [12].

Ідеї порівняльного правознавства містять і великі поеми Індії – «Рамаяни» і «Махабхарти», у яких порівнюються держави та діюче в них право. Мета такого зіставлення – створення вчення про правильне правління. У Китаї елементи порівняльного правознавства з'являються у працях Конфуція, який дослідив правопорядок багатьох країн, хоча акцентував на вивченні історії країн. В Арабському халіфаті порівняльно-правові дослідження здійснювалися за вказівкою халіфів. У різних частинах світу вчені вивчали релігію, державний устрій, рівень наукових знань інших держав тощо [8, с. 23, 28].

У середньовічній Європі традиції порівняльного правознавства заклали упорядники хронік й літописів, церковних історій і біографій правителів. У цих творах описувалися й зіставлялися закони і звичаї різних країн. До XIV–XV ст. праці філософів та юристів усе більше набувають порівняльно-правового характеру. Голландський учений Еразм Роттердамський обґрунтував необхідність порівняльно-правових досліджень. Англійський філософ Томас Гоббс, вивчаючи досвід древніх та сучасних йому народів, застосував порівняльно-правовий метод і визначив загальне та особливе у розвитку держави і права [13, с. 80–86].

У XVIII ст. в умовах формування нових суспільних класів та нових ідеологічних уявлень зростає інтерес до правових порівнянь та використання порівняльно-правового методу.

Порівняльне правознавство як самостійний науковий напрям уперше постало в дослідженнях Ш. Монтеск'є. Зокрема, у праці «Про дух законів» для доведення доктрини природного права він використав порівняльно-правовий метод. Філософ уважав, що на розвиток права впливає множинність факторів: «Розумні та справедливі закони повинні відповідати фізичним властивостям країни, її клімату». Завдяки порівняльно-правовому аналізу законів Стародавнього світу і Нового часу Монтеск'є сформулював кілька загальних правил, яким повинен слідувати законодавець [14, с. 75–79]. У становлення порівняльного правознавства значний внесок зробив німецький юрист, засновник історичної школи права Фрідріх Карл фон Савіньї. Він порівняв три цивільні кодифікації Франції, Пруссії, Австрії й визначив природу і характерні риси романо-німецької системи права [8, с. 66].

На середину XIX ст. у Європі починають формуватися школи порівняльного правознавства. У Франції порівняльне правознавство стало самостійним науковим напрямом у кінці XIX ст. із заснуванням у Коледжі де Франс кафедри загальної історії та філософії порівняльного законодавства. У 1900 р. у Парижі провели перший Конгрес порівняльного права, на якому була сформульована концепція порівняльного права як правової науки. На початку XX ст. французька школа порівняльного правознавства була провідною у світі. У 1924 р. утворена Міжнародна академія порівняльного права, а з 1949 р. видається «Міжнародний журнал порівняльного правознавства». Французький учений Р. Давид у роботі «Основні правові системи сучасності» обґрунтував концепцію поділу національних правових систем на правові сім'ї. Після цього в багатьох університетах започатковано навчальний курс «Основні правові системи сучасності» [15, с. 172].

У Німеччині на початку XIX ст. формується гейдельберзька школа права, яка «розглядала іноземне право не лише як об'єкт юридичного знання, а й як інструмент поліпшення законодавчим шляхом національного права» [16, с. 64]. Із 1829 р. у Гейдельберзькому університеті видається «Критичний журнал правознавства та законодавства зарубіжних країн», у якому аналізується іноземне право. Природно-правова школа під керівництвом Савіньї видавала журнал «Журнал історичної юриспруденції». Під час розроблення Німецького цивільного уложення 1900 р., Торгового кодексу 1861 р. законодавці використовували матеріали порівняльного правознавства – закони земель Німеччини, Франції. У кінці XIX ст. у Німеччині були сформовані Асоціація порівняльної правової і політичної науки та Міжнародна асоціація порівняльного правознавства і політичної економіки. У 1916 р. Е. Рабель заснував при Мюнхенському університеті Інститут порівняльного права, який згодом перейменували в Інститут Маркса Планка з порівняльного й міжнародного приватного права. Сьогодні він знаходиться у Гамбурзі [8, с. 71].

У Великій Британії порівняльне право розвивалося доволі повільно. У кінці XIX ст. в Оксфордському університеті під керівництвом професора Г. Мена була створена кафедра історії права та порівняльного права, яка займалася систематизацією англійського та американського статутного права. У 1894 р. було засновано Британське товариство порівняльного законодавства, яке видавало «Журнал порівняльного законодавства і міжнародного права» [14, с. 81].

У США через відсутність високоосвічених юридичних кадрів і географічну віддаленість від Європи процес роз-

виту порівняльно-правової науки відбувався найповільніше. У 1907 р. було утворено Бюро порівняльного права, яке видало перший порівняльно-правовий журнал. У 1951 р. засновується Американське товариство порівняльного права, а з 1952 р. починається видання «Американського журналу порівняльного права». Нині у США у всіх юридичних університетських центрах викладаються курси порівняльного правознавства [15, с. 172].

У Київській Русі зародки порівняльного правознавства з'явилися у «Повісті минулих літ» Нестора Літописця, який зазначав, що «кожен народ має або письмовий закон, або звичай, який люди, які не знають закону, дотримуються як розпорядження батьків», цю картину він доповнював розповідями про звичаї племен із метою показати різницю між племенами і єдність християнського світу [8, с. 34].

У XVIII ст. прагнення до вдосконалення російського права сприяли вивченню та аналізу зарубіжного законодавства. Порівняльно-правові дослідження зустрічаються в роботах С.Є. Десницького, М.М. Ковалевського, П.Г. Виноградова. Останній у 1901 р. залишив Росію й став завідувачем кафедри порівняльного правознавства в Оксфордському університеті, за його редакцією було випущено вісім томів із порівняльного правознавства *Oxford Studies in Social and Legal History* (1906–1926) [14, с. 86]. М.М. Ковалевський застосовував порівняльно-правовий метод у дослідженнях «Походження сучасної демократії» та «Історико-порівняльний метод в юриспруденції і прийоми вивчення історії права» [17, с. 22].

Радянське право, незважаючи на жорстокі ідеологічні настанови та обмеження, не могло не враховувати зарубіжний правовий досвід, було видано чимало видань, які використали метод порівняння. Проте порівняння будувалися протиставленням буржуазного права. У 1925 р. було створено Всесоюзний інститут юридичних наук (ВІЮН), який функціонує й сьогодні як Інститут законодавства та порівняльного правознавства при Уряді РФ.

Загалом можна констатувати, що викладання юридичної компаративістики в усіх розвинених країнах світу почалося після проведення першого Міжнародного конгресу порівняльного права у Парижі в 1900 р. Згодом у 1934 р. Роско Паунду, творець американської соціологічної школи права, вказав, що викладання права «буде засновано на порівняльно-правовому методі» і що «жодна з національних правових систем, ніяка доктрина, концепція, норма або конструкція не можуть запропонувати адекватного вирішення проблем, що постійно виникають у повсякденному житті» [18, с. 40]. У 1948 р. під час конференції юристів і науковців права США й інших країн підкреслювалося, що предмет міжнародного й порівняльного права – це «дуже важлива складова частина сучасної юридичної освіти» [19, с. 61].

Найбільшу популярність отримали роботи з порівняльного правознавства. Насамперед це «Основні правові системи сучасності» Р. Давида, у якій сформульовано вимоги до успішного вивчення і застосування іноземного права. Зокрема, до джерел права треба підходити так, як юристи країни, право якої вивчається. Також під час вирішення конкретної проблеми необхідно чітко уявляти структуру права досліджуваної країни, добре орієнтуватися в системі права й методах правового регулювання [1, с. 27].

К. Цвайгерт у працях «Вступ до порівняльного правознавства у сфері приватного права», «Порівняльне приватне право»

доводить безпрецедентну інтернаціоналізацію правового життя. У глобалізованому світі саме юристи відповідають за вирішення таких проблем, як усунення расової дискримінації, охорона навколишнього середовища, утвердження соціальної справедливості [6, с. 18].

Відомий російський учений А.Х. Саїдов у роботах «Вступ до порівняльного правознавства», «Порівняльне правознавство та юридична географія світу», «Порівняльне правознавство», аналізуючи навчальні програми й посібники провідних західноєвропейських інститутів порівняльного права, відзначає їх різноманітність із погляду змісту, організаційної структури тощо, яка залежить від навчальних закладів, де викладається юридична компаративістика [4; 20, с. 101]. Важливими є також роботи К. Осакве «Порівняльне правознавство: схематичний коментар», А.Д. Тихомирова «Юридична компаративістика: філософські, теоретичні та методологічні проблеми», навчальний посібник «Порівняльне правознавство». Нині дисципліна порівняльного правознавства є складовою частиною навчальних планів і програм шкіл права, юридичних коледжів, правничих факультетів університетів більшості європейських держав.

В Україні є власна історія порівняльного правознавства, яка розпочалася ще в 30-х роках XIX ст. Однак відродження й оновлення змісту українського порівняльного правознавства почалося вже з початком 2000-х років. Із 2001 р. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького започаткував видання «Енциклопедії порівняльного правознавства», у якому узагальнено вітчизняну й зарубіжну компаративістську спадщину. Згодом у 2005 р. спільно з Маріупольським державним гуманітарним університетом Інститут започаткував видання міжнародного наукового журналу «Порівняльно-правові дослідження». У 2006 р. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського створив Українську асоціацію порівняльного правознавства, а в 2010 р. відновив роботу Центру порівняльного правознавства [21, с. 15]. Із 2000-х років курс юридичної компаративістики почали впроваджувати у навчальні програми українських університетів, які готують правників. Нині провідними закладами вищої освіти України, у яких юридична компаративістика займає чільне місце фахової підготовки юристів, є: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський державний університет внутрішніх справ, Київський університет права НАН України та ін.

Водночас й далі існує нагальна потреба викладання цієї дисципліни студентам правничих спеціальностей закладів вищої освіти нашої держави. Це зумовлено «...розвитком і укріпленням міжнародних зв'язків України з різними народами і державами; вступом України в Раду Європи і прагненням стати членом ЄС; гармонізацією національної законодавчої системи держави із зарубіжними системами; проведенням структурних реформ в Україні з упровадженням нових правових інститутів у національну правову систему, що вимагає вивчення й узагальнення історичного і сучасного міжнародного правового будівництва; конституційним визнанням принципів верховенства права, правової держави, прав людини згідно з міжнародними стандартами, що визначили відкритість суспільства для світових правових цінностей; удосконаленням методології компаративістики і підвищенням наукового рівня викладачів; визнанням домінування міжнародного права над правом національним» [22, с. 9].

На сучасному етапі юридична компаративістика визначається актуалізацією, різноаспектністю й інтенсивністю свого розвитку. Актуалізується розвиток юридичної компаративістики, насамперед глобалізацією та регіоналізацією процесів правової галузі. Ефективний розвиток науково-навчального потенціалу порівняльного правознавства є необхідним сучасній правовій науці для вирішення нагальних потреб правового сьогодення та майбутнього [2, с. 25]. Саме нагальність об'єктивних знань про різноманіття державно-правової реальності підвищує значення юридичної компаративістики як сфери наукових знань і досліджень на стику взаємозв'язків держави й права, що поєднує вивчення форм та типів державності з відповідними їм правовими системами і законодавством. Таке поєднання дає змогу отримати багатофакторну картину сучасної юридичної реальності, виокремити й проаналізувати те різноманіття, яке як відрізняє, так і зближує країни, їх складники й спільноти.

Юридична компаративістика як складова частина загальнотеоретичної юридичної науки використовує її методологію з різноманітними прийомами, формами й способами пізнання державно-правової реальності. Зокрема, це: загальнонаукові методи дослідження; спеціальні наукові методи; власні способи юридичної науки, вироблені протягом усього розвитку науки про державу і право або привнесені сучасністю. Традиційно юристи використовують цілу низку методів тлумачення: філологічний (граматичний), систематичний (нормативний), історичний (історико-політичний), логічний (формально-логічний). До пізнання юридичної карти світу під час складання курсу, викладання та засвоєння відповідної компаративістської дисципліни більш затребувані формально-юридичний, соціоюридичний та інтерпретаційний підходи. Безперечно, до системи методів юридичної компаративістики входить порівняльно-правовий підхід, який містить засоби й способи, за допомогою яких зіставляються державно-правові системи різних країн для визначення загальних і специфічних характеристик сучасного прояву. А також історико-порівняльний підхід, який дає змогу дослідити сумірні характеристики минулих і сучасних державно організованих суспільств, їхніх правових систем і законодавства (історичне чи діахронне порівняння).

Юридична компаративістика як навчальна дисципліна повинна включати загальну частину, у якій розглядаються теорія та історія становлення та розвитку юридичної компаративістики, її державознавчі характеристики, так звана правова карта світу й порівняльна теорія закону, а також особливу частину, яка включає у себе порівняльні конституційне, цивільне, кримінальне, трудове, процесуальне, сімейне (шлюбне) право й інші компаративістські курси основних правових галузей.

Загальна частина юридичної компаративістики конкретизує проблеми, які становлять її основу, а також доповнює з урахуванням сучасного бачення багатоскладового предмета юридичної компаративістики. Вона поєднує три взаємопов'язані компоненти: порівняльне державознавство, порівняльне правознавство і порівняльне законодавство.

Порівняльне державознавство, яке започатковує навчальний курс, нині визнається не лише складовою частиною юридичної компаративістики, а й новим напрямом у дослідженні державності [23]. Метою порівняльного державознавства є: розкриття комплексу загальних проблем суті, ролі та призначення держави, її ознак і функцій, співвідношення з іншими

соціальними інститутами та явищами практичного вираження тощо; розгляд загального та особливого в політичних режимах різних держав; вивчення проблем, пов'язаних зі здійсненням принципу поділу влади та співвідношенням державної та політичної влади, виявлення взаємозв'язків держави та громадянського суспільства тощо; дослідження моделей державності й різних інститутів державної влади з урахуванням типології та форм держави на основі світового досвіду.

Порівняльне правознавство є сукупністю знань про правові явища сучасного світу на основі їх співставлення. Його предметом є загальні й специфічні закономірності виникнення, розвитку і функціонування правових систем державно-організованих суспільств у їх порівняльному пізнанні. Об'єктом порівняльного правознавства є правові системи державно організованих суспільств, які розкриваються через їх порівнювані компоненти (право, праворозуміння, правотворчість, джерела права, правові установи, система права). Метою порівняльного правознавства є здобуття цілісної картини правового розвитку сучасного світу.

Порівняльне законодавство як заключна частина є сукупністю знань про становлення, оформлення й дію законів на основі світових правових традицій і досвіду окремих країн [23]. У порівняльному законодавстві на компаративістській основі розкриваються сутність та призначення закону як вихідної форми права, розглядаються взаємозв'язки права й закону, викладається суть верховенства закону як найважливішого принципу права, а також висвітлюються зародження та розвиток закону як юридичного феномена, його місце і роль у системах джерел права сучасних країн.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямі. Таким чином, історія виникнення, становлення й розвитку юридичної компаративістики в розвинених країнах світу та Україні, а також практика застосування порівняльного правознавства в системі юридичного навчання у минулому переконливо засвідчує необхідність її як складової частини професійної підготовки сучасних правників. Попри те що в Україні період викладання юридичної компаративістики ще занадто короткий, усе ж можемо констатувати наявність низки напрацювань, а також перспектив упродовження цього предмета у навчальні плани підготовки правників у закладах вищої освіти. Наявна методологія дає змогу забезпечити якісне викладання юридичної компаративістики на сучасному етапі розвитку правничої науки й не дасть Україні опинитися в числі держав, які ігнорують вивчення порівняльного правознавства.

Література:

1. Закіров М.Б., Закірова С.Г. Юридична компаративістика. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. 208 с.
2. Тюріна О.В. Перспективи розвитку порівняльного правознавства. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1(94). С. 19–27.
3. Марченко М.Н. Сравнительное правоведение : учебник. Москва : Проспект, 2013. 784 с.
4. Саидов А.Х. Сравнительное правоведение: краткий учебный курс. Москва : Норма, 2014. 6 с.
5. Оксамытний В.В. Сравнительная теория закона : учебное пособие. Москва : ИМПЭ им. А.С. Грибоедова, 2009. 93 с.
6. Цвайгерт К., Кётец Х. Сравнительное частное право : в 2-х т. / пер. с нем. Москва : Междунар. отношения, 2010. 728 с.

7. Кох Х., Магнус У., Винклер фон Моренфельс П. Международное частное право и сравнительное правоведение / пер. с нем. д-ра юр. наук Ю.М. Юмашева. Москва : Междунар. отношения, 2003. 480 с.
8. Лафитский В. Сравнительное правоведение в образах права. Том первый. Москва : Статут, 2010. 429 с.
9. Платон. Собрание сочинений : в 4-х т. Т. I / общ. ред. А.Ф. Лосева и др. Москва : Мысль, 1990. 860 с.
10. Аристотель. Политика. Серия: Philosophy. Книга третья. Москва : АСТ, 2002. 400 с.
11. Полибий. Всеобщая история / пер. Ф.Г. Мищенко. Москва, 1890–1899.
12. Страбон. География : в 17 кн. Кн. 3 / пер. Г.А. Стратановского. Москва : Наука, 1964. 944 с.
13. Гоббс Т. Левинафан. Москва : Мысль, 2001. 478 с.
14. Малько А.В., Саломатин А.Ю. Сравнительное правоведение : учебно-методический комплекс. Москва : Норма ; Инфра-М, 2010. 352 с.
15. Міхель Д.С. Історія порівняльного правознавства. *Юридичні науки. Теорія і практика суспільного розвитку*. 2012. № 1. С. 171–173.
16. Ансель М. Методологические проблемы сравнительного права. *Очерки сравнительного права*. Москва : Прогресс, 1981. С. 36–86.
17. Ковалевский М.М. Историко-сравнительный метод в юриспруденции и приемы изучения истории права. Москва : Тип. Ф.Б. Миллера, 1880. 73 с.
18. Цвайгерт К., Кётц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права : в 2-х т. Москва : Междунар. отношения, 2000. Т. I. 480 с.
19. Гурковський М.П. Ціннісний потенціал освітньої функції порівняльного правознавства. *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку* / за ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Гриценка, О.К. Маріна ; упор. О.В. Кресін, І.М. Ситар. Київ, 2011. С. 59–68.
20. Саидов А.Х. Основные правовые системы современности. Москва : Юристъ, 2003. 448 с.
21. Закирова С.Г. Проблемы и перспективы становления юридической компаративистики как самостоятельной науки. *Юристъ-Правоведъ*. 2015. № 4(71). С. 12–17.
22. Яцишин М.М. Стан та перспективи компаративістських досліджень в Україні: Відкрита лекція. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 21 с.
23. Оксамытний В.В. Сравнительное правоведение и законоведение : учебное пособие. Брянск : БГУ, 2011. 240 с.

Visyn V., Lenher Ya. Formation of legal comparative studies as a direction of modern legal science

Summary. The article is devoted to the formation of legal comparative studies as a direction of modern legal science in the world and in Ukraine. The urgency is due to the need for research of general and special in the legal processes of different

countries; trying to overcome differences that hinder legal regulation; finding ways to preserve the national-specific in their own legislation; the need to introduce the practice of studying and specifying the content of comparative law as a direction of research and implementation of the educational process of lawyers in higher education institutions of our state. The latest research and publications on this topic are analyzed, previously unsolved parts of the general problem to which this article is devoted are highlighted. It is stated that in the conditions of global integration progress of Ukraine to the Western European civilization space knowledge about world legal systems and practice of application of foreign legal norms is necessary. The purpose of the article is to reveal some historical aspects of the formation of comparative jurisprudence and to identify the main trends of modern legal comparative studies. The origin and historical way of formation of comparative jurisprudence in the states of antiquity, in the countries of the Ancient East, in Kievan Rus, the states of medieval Europe are traced. The evolution and separation of comparative jurisprudence into an independent scientific field in the late 18th and early 19th centuries is revealed. The formation and basic postulates of the main European schools of comparative law are analyzed. It is stated that the teaching of comparative law in the developed world began after the first International Congress of Comparative Law in Paris in 1900. The peculiarity of the study of comparative law in various educational institutions in Europe and the United States. The most popular world researches in comparative jurisprudence are singled out and characterized. The process of institutionalization of legal comparative studies in Ukraine is analyzed. The formation and introduction of domestic comparative jurisprudence at the beginning of the new millennium is traced. The urgency of the need to teach this discipline to students of law specialties of higher education institutions of our state has been determined. The main reasons for this urgency are identified. Legal comparative studies is considered as a field of integrated scientific knowledge and research at the junction of the relationship between state and law, which combines the study of comparable forms and types of state-organized society and the corresponding legal systems and legislation. The methodology of legal comparative studies with various methods, forms and ways of knowing the state and legal reality is determined. The structural components of legal comparative studies as a discipline are proposed.

Key words: history of comparative jurisprudence, institutionalization of legal comparative studies, legal education, legal comparative studies, comparative political science, comparative law, comparative law, Legal System, legislation.